

A photograph of a man with dark hair, glasses, and a beard, wearing a dark jacket, sitting and playing a violin with a bow. He is positioned on the left side of the frame, set against a background of dry, golden-brown grass and shrubs under a clear sky.

JAN BEITOHAUGEN GRANLI

||

PÅ BEITOHAUGEN

PIPA HENNAR GURI

Etter Engebret Beitoaugen (1893–1963).
Spelemennene på Beitoaugen kunne verkeleg forme gode låttar. Hatten av.

DEN SO STYGGEN BLISTR NER'N BEGROV MOR SI

Denne springaren på grønt felestille gjer seg i stova på Beitoaugen. Namnet på låtten fortel det meste. Eg har låtten etter Harald Røine (1941–1998).

FANTELADDA

Fanteladda var kallenavnet på jenta som ikkje fekk metta si på dansegolvet før karen som ingen kjende steig inn, dansa med ho og runda av med å slenge ho til vers. Fanteladda blei hengande oppunder taket og kom ikkje ned att i live. Dette er ein mykje brukt springar. Låtten har eg etter fleire forskjellige spelemenn, men Engebret fekk han til å lâte friskt og spesielt.

ROYSKATTEN

Etter Engebret Beitoaugen. Denne hallingen har eg ikkje hørt mange andre enn Engebret spele på fele. Røyskatten er ein særleg god danselått, men krevjande for traktoren.

OKSHOVDSRINGAR PÅ LÅG BAS

Dette er ein lått etter Ola G Okshovd (1872–1960), ein av storlæremennene i Øystre Slidre. Født i 1872 var Ola 9 år yngre enn Nils Beitoaugen (1863–1927). Dei var konkurrentar, men det er sagt at Ola Okshovd tok vel vare på låttane etter Nils Beitoaugen då Nils gjekk bort i 1927. Ein dugeleg lått.

LÅTSEN HANS ANDRIS PÅ TEIGEN

Andris Teigen, eller Andris L. Krøsshaug (1821–?), var sonen til den vidgjetne spelemannen Lars Mikkjelson Krøsshaug (1785–1830) frå Vang. Andris var dermed også bror til spelemannen Lars L. Krøsshaug (1812–1888), som flytta til Tørtø i Beito og vart Nils Beitoaugen sin læremester. Denne låtten har blitt forma av store spelemenn, og eg har lært den etter Engebret og Ola G. Okshovd.

UKSERAUTEN

Etter Engebret Beitoaugen. Dette er ein lyarlått som eg tykkjer Engebret spelar framifrå. Låtten er òg kalla Raudalsuksin, og skal vere forma etter ein uvanleg uksebelg som ei budeie i Vang høyrd. Låtten er sjeldan å høre i dag.

JÄLIN

Låtten har eg etter Olav Jørgen Hegge (1941–2005). Olav Jørgen hjelpte meg med å forme han i takt med gamal Beitotradisjon. Jälin er nært knytta til Nils Beitoaugen, og låtten skal ha vore ein av favorittane hans.

RISTEN

Lått med snert i namn og tak. Denne lærde eg av Trygve Bolstad, men han vart annleis når eg fekk hørt nok på Engebret.

EN GRØNN EN TELL

Ein springar til på grønt som eg har lært av Harald Røine. Låtten er vanlegvis namnlaus, men namnet her er inspirert av korleis Harald kunne introdusere låtten. Det er rart korleis desse låttane fell seg spelt i peiskroken på Beitoaugen.

VALS

Ein valsestubb nyttar i Beito, men også sørover i dalføret. Eg seier som produsenten: «Denna økke kjedeli, ass!» Låtten har eg lært etter Engebret Beitoaugen.

LÅTSEN HASS ENDRE

Etter Engebret Beitoaugen. Uansett kven Endre var, så laut han vere ein artig kar som fekk slik ein artig lått.

LIKFERDSLALMEN ÅT JOHMA

Spelemannen Andris Johme hadde akkurat vore med på å leggje kona i jorda då han måtte slå lens. Låtten han trudde han hulla for seg sjølv med han sto der, vart høyd av fleire i følgjet. Den har seinare gått under namnet likfersalmen. Dette er ein veldig hyggeleg lått å spele og den har skaffa meg mange venner vestpå.

GJARTRUD PÅ HAUKALAND

Denne låtten, som finst i flere variantar rundt om i Sør-Norge, likte Engebret å spele. Eg skjønar han godt. Låtten har eg etter fleire spelemenn, men Engebret veg tyngst.

BEITINGEN I HAUGEN

Låtten har fått namn etter spelemannen Gudbrand Beito Haugen (1885–1971). Fremste læresveinen til Nils Beitohaugen etter sonen Engebret. Også her fekk eg god hjelp av Olav Jørgen Hegge i finmanøvrering og taksortering. Valdreslått av ypparste klasse.

VIDEO: På plata finn du også ein musikkvideo med Jan filma av Fabelaktiv. Filmen får du opna med eit filmavspelingsprogram på datamaskina di. Du kan også sjå han på www.talik.no.

SYSTERLÅTT PÅ LJØSBLÅTT

Dette er den andre av to systerlåttar på ljøsblått felestille som Engebret spelte inn, og kanskje den «raraste» av dei. Eg spelar låtten på Bekatrøget som var gamle fela til Nils Beitohaugen.

LÅTSEN HAS MIKKJEL MOE

Ein ljøsblå springar med inspirasjon frå Ola Bøe (1910–1985), som eg lærde av Harald Røine på eit kurs på Valdres Folkemuseum for mange år sidan. Også denne spelar eg på Bekatrøget.

KUBBETORE

Springar på ljøsblått felestille som eg har etter fleire spelemenn, men Engebret Beitohaugen (1893–1963) veg tyngst i denne forma. Låtten går også under namnet Ragndi Røllong og eg spelar han på Bekatrøget.

OM MUSIKKEN

Mine første møte med dette spelet frå Beito, var i lag med bestefar min, Ola Beitohaugen (1919–1996). «Beste» var frå garden Rødningen i Robølsbygda, og han busette seg seinare på Leira. Av yrke var han slaktar og pøsemakar. Han hadde eit særleg godt handlag med dyr og var ein drivande god dansar. Mange var turane me hadde rundt om i Valdres i den kvite Toyota Corollaen han køyrdet, og då var Engebret Beitohaugen alltid med i kassettspelaren. Bestefar køyrdet då helst ein sideveg og fortalte om gardar og hendingar. Me åt sitrondrops og kosa oss verre. Me hadde god tid når me først var komne i bilen, og kassetten gjekk gjerne meir enn ein gong rundt kvar tur. Beste syntest det var stor stas at eg byrja med felespel, og han nyttta høva til å danse når det baud seg. Det var alltid ekstra moro når bestefar kasta seg med i dansen på Slidrehuset på Hilme-stemnet.

Etter at bestefar og bestemor vart borte i 1996/97, kom kassetten med Engebret litt på avstand, men i seinare år har digitaliseringa ført oss i lag att. CD i bil og mp3-filer i lomma gjer at musikken får plass; på flyplassar og trikkar, i ventekø hjå byråkratar, bak scena før ei framføring eller ved ein stille elvefløt

på fisketur. Eg nyt musikken kvar eg ferdast og har gjerne gjort meg nye tankar lenge før neste speleokt.

Minna sit djupt og gledene er mange frå dagane med bestefar. Eg trur dei fargar forholdet mitt til felemusikk på mange måtar. Eg var ein liten gut som fekk ta del i ei verd som var framand og unik, men likevel veldig trygg og kjend så lenge bestefar var med.

Denne plata er ikkje meint som ein kopi av Engebret sitt spel, men eg ynskjer å syne litt av kva han har betydd for meg, og kor sterkt eg synest denne musikken er. Gløymde låttar og vrangtak som karane på Beitohaugen sat inne med, representerer eit spel som synest å bli borte i dag. Desse låttane blomstra i spelmiljøa i Øystre Slidre på 1900-talet. Mange og gode er låttane som me held i hevd på kappleikscena og i danselokala i dag, men dei er på ein annan måte enn desse loynde, rare låttane. I arbeidet med denne plata har eg funne mange interessante og gode tema å fordjupe meg i. Vonleg vil du òg høre valdresspelet med andre øyre etter du har hørt gjennom henne.

Velkommen til ei speleokt i stova på Beitohaugen!

Til Beste

BEITOHAUGEN

Nils Nilsen (1838–1924) kom frå Høresbygda i 1855 som 17-åring og tok over bruket Beitoaugen. Han gifta seg med Marit Beito (1829–) frå Niegarden Beito. Saman fekk dei guten Nils Nilsen (1863–1927) og Marit Nilsdotter (1867–1949). Marit vart ikkje så gammal, Nils Nilsen gifte seg oppatt i 1888. Spelemann Nils gifta seg i 1887 med Sissel Engebretsdotter Beito (1865–1949). Desse to para levde eit nokre år under same tak i ei liti stogo med kleve (soveavdeling) og kjøkken. Då ungetrafikken byrja bli slitsom for dei eldste, kjøpte gamle Nils ei timbre frå Skammestein og flytte den hit rundt 1890. Dei eldste flytte ned i denne nye timbra, medan spelemann Nils og Sissel budde i «hovudhuset». (Gamle Nils vart til slutt lei av dårlig takhøgd i den minste stova, og tok att taket og lafta på eit laft til i 1920, i ein alder av 82 år.) Spelemann Nils og Sissel fekk i alt tolv ungar, ti av desse vaks upp. Efter 1927 dreiv sonen Engebret (1893–1963) garden i om lag elleve år til broren Ola (1903–1979) tok over i 1938. Ola selde bruket

til nevøen Nils Tormod Tørto (1940–) i 1962, og bruket er no mest feriebustad for Nils Tormod og slekta. Jorda blir framleis driven om bruket ikkje er bebudd heile året.

Nils Nilsen Beitoaugen (1863–1927) var gjøtlar (blikkenslager), smed, munnharpe-makar og urmakar. Han var kjend som ein dyktig handverkar, men det var som spelemann kunstnaren best kom fram. Han fekk tidleg lære hjå Lars Larson Krøsshaug, som åtte grannegarden, og seinare av Jøger Sagahagen, Torger Hegge, Gullik Okshovd, Andris Bunde og Haldor Rudi. Lars Larson var frå Høresbygda og flytte til Beito rundt 1863. Han står som husman i 1865. Lars døydde i 1888, så det må ha vore ein dyktig læregut han hadde sidan Nils plukka med seg mykje av Krøsshaugspelet. Bror til Lars, Andris på Teige, kom ofte på besøk til bror sin. Andris budde på garden Teigen i Høre. Nils passa vel på å vitje Lars når bror hans var der, og fekk slik lære hjå begge Krøsshaug-brørne. Spelet til Nils er karakterisert som krøsshaugspel

Nils Beitoaugen.

med Sagahaug-islett, eit sylvklårt og kjenslevert spel.

Bygdafolket reiste eit minnesmerke over Nils våren 1948, og diktet som står der vart hogge ut av son hass, Engebret:

*Staut var guten, smaalaaaten, still,
men ein trollmann te spela.
So eggjande vill, so mjuk og mild
let tonen fraa fela.
Han stod og lydde ein sumarkveld,
myrkret seig stilt yver dal og fjell,
stemde so sine strengje.
Strauk upp med so fin ein huldralaat
at folket stod fjetra i laat og graat.
Spelet hans minnest so lengje.*

Engebret Nilson Beitoaugen (1893–1963) lærde det meste av far sin. Han var med i smia og lærde både finarbeid og blikkenslagarbeid, lærde å reparere klokker og sjølvsagt felespel og munnharpespel. I tillegg gjekk han snikkarskulen der han lærde seg treskjering. Han ordna seg ein fotdriven dreiebenk som han laga diverse bruksgjenstandar i. Han gav bort av arbeidet til sysken og slekt elles, han

ville at alle skulle ha eitkvart. Engebret var nok den som vart sett på som neste drivar av garden, men vart aldri gift, så broren Ola tok denne rolla i 1938.

Spelmessig hadde Engebret liten påverknad i Øystre Slidre. Han meinte låttane vart skjemde bort og flata ut i nye former og tak, at det dei gamle spelemennene la i spelet ikkje vart ført godt nok vidare. Han melde seg meir ut av spelekrinsen i Øystre Slidre og tydde heller til Høresbygda og Vestre Slidre, der han vart godt motteken som formidlar av krøsshaugspelet. Det var viktig for han å føre kunsta frå Beito vidare slik den var meint å vere, og ikkje «so ein sokk so e bött me anna gådn», som Gudbrand A. Beito så treffande seier. At Engebret sat inne med ein musikalsk skatt, vitnar mange opptak frå 50- og 60-talet om.

Engebret døydde 23.07 i 1963 med fela ved bringa, i senga si på Beitoaugen. Dette vart punktum for 100 år med storspelemenn i Beito.

Kjelder: Årbok for Valdres 2006, Valdres Bygdebok nr 1 1987, og ikkje minst Nils Tormod Tørto.

På Beitoaugen.

FELE NYTTA:

Bekatrøget: Hardingfele av typen Trondfele, laga av Trond Isaksen Flatabø. Dette uromantiske namnet er det Engebret som har kome med. Gudbrand A. Beito seier at denne fela utan tvil er det mest fullkomne som Flatabø har laga. Denne utsegna kan vel vere sterkt farga av kven som brukte fela.

Hardingfele av Hauk Buen 2007:

Denne hardingfela fekk eg kjøpe av Hauk Buen nesten før lakken var turka skikkeleg. Eg rettar ein stor takk til Hauk som syter for at me har så bra instrument å føre tonekunsten vidare på. Ei framifrå fele.

TRACKS

Pipa hennar Guri (Guri's Pipe)

After Engebret Beitohaugen (1893–1963). The fiddlers at Beitohaugen really knew how to craft a good tune. Respect.

Den so styggen blistra ner'n begrov mor si (What the Devil Whistled When He Buried His Mother)

This springar in the 'green' tuning is a staple at Beitohaugen. The title just about sums it up. I got this tune from Harald Røine (1941 1998).

Fanteladda

'Fanteladda' was the nickname of a girl who just couldn't stop dancing. Then a stranger came in, danced with her and finished by throwing her up in the air. Fanteladda stuck to the ceiling and didn't come down alive. This is an oft-played tune that I know from several sources, but Engebret's take on it was fresh and unusual.

Røyskatten (The Stoat)

After Engebret Beitohaugen. I have only rarely heard this one played by fiddlers other than Engebret. Røyskatten is an exceptional dance tune, but quite challenging for the performer.

Okshovdspringar på låg bas

(Okshovd-springar in violin tuning)

This is a tune after Ola G. Okshovd (1872–1960), one of the master fiddlers of Øystre Slidre. Born in 1872, Ola was 9 years younger than Nils Beitohaugen (1863–1927). Although they were fierce rivals, word has it that Ola Okshovd took good care of the tunes after Nils Beitohaugen when Nils passed away in 1927. A fine tune indeed.

Låtten hans Andris på Teigen

(Andris from Teigen's Tune)

Andris Teigen, or Andris L. Krøsshaug (1821–?), was the son of renowned fiddler Lars Mikkjelson Krøsshaug (1785–1830) from Vang. Andris' brother, the fiddler Lars L. Krøsshaug (1812–1888), moved to Tørtø in Beito and became the mentor of Nils Beitohaugen. This tune has been shaped by several great fiddlers, and I got it from Engebret and Ola G. Okshovd.

Ukserauten (The Roaring Bull)

After Engebret Beitohaugen. I think Engebret's rendering of this concert piece is exceptional. The tune is also known as Raudalsuksin ('The Raudal Bull), and is said to be based on an unusual bull roar heard by a milkmaid in Vang. The tune is rarely heard these days.

Jålin

I got this tune from Olav Jørgen Hegge (1941–2005), who helped me fashion it in the traditional Beito style. Jålin is said to have been a favourite of Nils Beitohaugen, and is closely associated with his name.

Risten (The Shake)

A snappy tune in both title and style. Trygve Bolstad taught me this one, but listening closely to Engebret changed it quite a lot.

En grønn en tell (Another Green One)

Another springar in the 'green' tuning. This one was taught me by Harald Røine. Strictly speaking, this tune has no title, so I've named it after the way Harald would introduce it. Tunes seemed to take on a new life when played by the fireplace at Beitohaugen.

Waltz

A short waltz popular at Beito and southwards throughout the valley. To quote the producer: 'I'm not exactly bored with this one!' I learned it from Engebret Beitohaugen.

Låtten hass Endre (Endre's Tune)

After Engebret Beitohaugen. Whoever Endre may have been, he must have been a fun fellow to have such a fun tune named after him.

Likferdsalmen åt Johma

(Johma's Funeral Psalm)

The fiddler Andris Johme had just helped put his wife to ground when he had to take a leak. As he stood there, he hummed this tune to himself, or so he thought. In fact, it was overheard by several of the mourners, and has since been known as the Funeral Psalm. It's a pleasant tune that has won me many friends in the West.

Gjartrud på Haukaland

(Gjartrud at Haukaland)

Engebret was fond of playing this tune, which exists in several forms in Southern Norway. I share his enthusiasm. I know this tune from several fiddlers, but Engebret's version is the most important to me.

Beitingen i Haugen

This tune is named after the fiddler Gudbrand Beito Haugen (1885–1971), Nils Beito Haugen's foremost student after his son Engebret. Here, too, I am in debt to Olav Jørgen Hegge for his assistance in shaping the performance.
A Valdres tune of the finest pedigree.

Systerlått på ljøsblått (Twin Tune in Light Blue)
This is the second of two closely related tunes in the 'light blue' tuning recorded by Engebret, and possibly the 'oddest' of them. I play this tune on Bekatrøget, Nils Beito Haugen's old fiddle.

Lätten hass Mikkjel Moe (Mikkjel Moe's Tune)
A 'light blue' springar inspired by Ola Bøe (1910–1985) that I learned from Harald Roine at a seminar held by the Valdres Museum of Folk Art and Architecture many years ago. Again, I'm using Bekatrøget.

Kubbetore

A springar in 'light blue' tuning that I know from several fiddlers. This version, however, draws heavily on Engebret Beito Haugen (1893–1963). The tune is also known as Ragni Røllong, and is played on Bekatrøget.

ABOUT THE MUSIC

I was first introduced to the Beito style by my grandfather, Ola Beito Haugen (1919–1996). Granddad came from the farm Rødningen in Robølsbygda, and later settled at Leira. He was a butcher and sausage maker with an exceptional talent for handling animals, and an excellent dancer. We used to drive around Valdres in his white Toyota Corolla, and on these trips we always brought a cassette recording of Engebret Beito Haugen. He was fond of taking back roads and telling stories and anecdotes of farms and people in the area. We ate lemon drops and had a good time. We had all the time in the world, and the cassette would usually get played more than once. My granddad was overjoyed when I took up fiddle playing, and took every opportunity to dance. It was always great fun when Granddad joined the dance at Slidrehuset during the Hilme festival.

When my grandparents passed away in 1996–97, I lost touch with Engebret's cassette. In later years, however, digital technology has brought us back together. Car CD players and mp3 players make room for the music: at airports and on streetcars, in the waiting lines of government offices, backstage before a concert or on a fishing

trip by a quiet river. I bring the music with me wherever I go, and usually have a fresh set of ideas long before the next playing session. I have a lot of vivid, fond memories of the times I spent with my grandfather, and I like to think that they have influenced my attitude to fiddle-playing in many ways. I was a small boy allowed into a world that was strange and unique, but still very safe and familiar as long as I had my grandfather by my side.

My intention with this recording has not been to mimic Engebret's playing style, but rather to acknowledge what he has meant to me and show the inherent power of this music. The forgotten tunes and strange fingerings of the fiddlers at Beito Haugen seem to be fading from contemporary traditional music. These tunes had their heyday among fiddlers in Øystre Slidre in the 20th century. Although good tunes are abundant on the championship circuit and in the dance halls of today, they have little in common with these strange, obscure tunes. While working on this record, I have had opportunity to immerse myself in a number of interesting, exciting themes. Hopefully you, too, will take a different view of Valdres playing after listening to it.

Welcome to a session by the fireplace at Beito Haugen!

Dedicated to my grandfather

Embrik Beito Haugen.

BEITO HAUGEN

Nils Nilsen (1838–1924) came from Høresbygda in 1855 at seventeen to take over the farm of Beito Haugen. He married Marit Beito (1829–?) from Niegarden Beito. They had a son, Nils Nilsen (1863–1927) and a daughter, Marit Nilsdotter (1867–1949). Marit died young, and Nils Nilsen remarried in 1888. Nils the fiddler married Sissel

Engebretsdotter Beito (1865–1949) in 1887. For several years, the two couples shared a small cottage with a sleeping compartment and kitchen. When the older couple grew tired of the kids' racket, old Nils bought a timber cottage from Skammestein and moved it to Beito around 1890. The old ones moved into the new cottage, while fiddler Nils and Sissel stayed in the 'main house'. (In 1920 old Nils had had enough of the low ceiling in the small cottage, took the roof off and added some height to the walls. He was 82 at the time.) Fiddler Nils and Sissel had twelve children in all; ten of them lived. From 1927, their son Engebret (1893–1963) ran the farm for some eleven years until his brother Ola (1903 1979) took over in 1938. Ola sold the farm to his nephew Nils Tormod Tørtø (1940) in 1962, and nowadays it mostly serves as a holiday home for Nils Tormod and his family. The land is still being farmed, even though it's not inhabited all year.

Nils Nilsen Beitoaugen (1863–1927) was a tinsmith, a blacksmith, and a maker of jew's harps and watches. He was known as an excellent craftsman, but his artistry was most evident when playing the fiddle. He studied at an early age with Lars Larson Krøsshaug, who owned the neighbouring farm, and then later with Jøger Sagahaugen, Torger Hegge,

Gullik Okshovd, Andris Bunde and Haldor Rudi. Lars Larson came from Høresbygda, and settled in Beito around 1863. He is listed as a smallholder in 1865. Lars died in 1888, so Nils must have been a model student to have picked up so much of the Krøsshaug style. Lars' brother, Andris på Teige, visited his brother frequently. Andris lived at the farm Teigen in Høre. Nils made sure to visit Lars when his brother was there, and was thus able to learn from both Krøsshaug brothers. Nils' playing is described as being in the Krøsshaug style with traces of Sagahaug, crystal clear and very sensitive.

In the spring of 1948, the community erected a monument to Nils, bearing a poem carved by his son Engebret:

*Staut var guten, smalaaten, still,
men ein trollmann te spela.
So eggjande vill, so mjuk og mild
let tonen fraa fela.
Han stod og lydde ein sumarkveld,
myrkret seig stilt yver dal og fjell,
stemde so sine strengje.
Strauk upp med so fin ein huldralaat
at folket stod fjetra i laat og graat.
Spelet hans minnest so lengje.*

Engebret Nilson Beitoaugen (1893–1963) learned most of what he knew from his father.

In his father's smithy he learned detail work and tinsmithing, he learned to repair watches and, naturally, to play the fiddle and jew's harp. In addition, he went to carpentry school to learn wood carving. He got himself a foot-operated lathe to make various household items that he gave away to his siblings and family, wanting all of them to own something he had made. Although Engebret was singled out as the family's next farmer, he never married, so his brother Ola took over the farm in 1938.

In terms of playing style, Engebret was not very influential in Øystre Slidre. He felt that the tunes were diluted and distorted with new versions and fingerings, and that the legacy of the old fiddlers was not held in proper respect. With time, he withdrew from the fiddlers' community in Øystre Slidre and turned to Høresbygda and Vestre Slidre, where he was well received as a performer in the Krøsshaug style. He attached great importance to continuing the Beito tradition as it was meant to be, and not 'like a sock darned with the wrong kind of yarn', as Gudbrand A. Beito puts it. His many recordings from the 1950s and 1960s bear witness to the musical treasures that Engebret possessed.

Engebret died on July 23, 1963, still clutching his fiddle, in his bed at Beitoaugen.

This marked the end of a century of master fiddlers in Beito.

Sources: Årbok for Valdres 2006, Valdres Bygdebok nr 1 1987, and – not least – Nils Tormod Tørtø.

FIDDLES USED

Bekatrøget: Hardanger fiddle of the Trondfele variety, built by Trond Isaksen Flatabø. The prosaic name was given it by Engebret. According to Gudbrand A. Beito, this is undoubtedly the most perfect fiddle Flatabø ever made, but this statement may well be strongly influenced by the fact that it was owned by Engebret.

Hardanger fiddle by Hauk Buen, 2007: The varnish on this Hardanger fiddle had hardly dried when I bought it from Hauk Buen. I am grateful to Hauk for providing us with such excellent instruments for our craft. A fabulous fiddle.

VIDEO

The CD also contains a music video featuring Jan, produced by Fabelaktiv. Watch it with your computer's video player. The video is also available at www.talik.no.

